

Norsk Ornitologisk Forening (NOF)

Sandgata 30 B
N-7012 Trondheim

Telefon: (+ 47) 73 84 16 40
Bankgiro: 4358.50.12840
Org. nr.: 970 089 748 MVA

e-post: nof@birdlife.no internett: www.birdlife.no

Statsforvalteren i Nordland
sfnopost@statsforvalteren.no

Deres ref.	Deres kontaktperson	Vår ref. 20210194	Vår kontaktperson Alv Ottar Folkestad	Dato 11.05.2021
------------	---------------------	----------------------	--	--------------------

Tap av beitedyr og forvaltning av kongeørn – henvendelse fra Norsk Ornitologisk Forening (NOF) med notat

Vi viser til vårt brev av 28. januar i år og til Statsforvalteren i Nordlands svar pr. e-post 12. februar. Vi konstaterer at Statsforvalteren unnlater å kommentere vår etterlysning av kunnskaps- og faktagrunnlag for konklusjoner fra arbeidsgruppemøtet om beitedyr og rovviltproblem i Sør-Salten i desember 2020, der man referer påtrykk og ønske om å få endret på det som karakteriseres som uhensiktsmessige krav til fellingstillatelser for «ørn». Det ble bl.a. vist til «store flokker med ørn» i Sør-Salten, som del av problemer generalisert til beitedyr-rovviltkonflikter.

Bakgrunn

Siden NOF ble stiftet i 1957 har vern av norsk natur stått sentralt for NOF. Foreningen var en av pådriverne for fredning av ørnene, slik de fleste andre land for lengst hadde gjort. Forvaltning av natur har vært grunnleggende for foreningens aktiviteter i alle år siden. NOF har vært samarbeidspartner og kunnskapsleverandør for myndighetene siden før etablering av egen miljøvernmyndighet i Norge. Dette inkluderer også forvaltningsnivået regionalt i alle fylker. Vi mener å ha førstehånds kunnskap om Statsforvalterens oppgaver på fylkesnivå, også i henhold til naturmangfoldlovens kunnskapskrav. Det var utgangspunktet for vårt brev av 28. januar. Derfor hadde Statsforvalterens svar en noe uventet knapp og etter vår oppfatning unødvendig belærende vinkling.

NOF var i sin tid med på å ta initiativ til å overvåke og skaffe dokumenterbar kunnskap om ørneartenes rolle i tap av reinkalv. Vi initierte til samarbeid mellom Vitenskapsmuseet i Trondheim, reindriftsforvaltningen og reineiere for å overvåke tap av reinkalver på kalvingsplasser, først og fremst i Vest-Finnmark, men også i Midt-Finnmark og på Fosen i 1975 og 1976. Disse tidlige studiene bidro til redusert fokus på ørn som tapsfaktor på kysten av Finnmark for en periode. Fra 1974 til dags dato har NOF fulgt opp overvåking av hekkende havørn i utvalgte regioner langs hele artens utbredelsesområde i Norge, vært samarbeidspartner med tilsvarende overvåkning i andre land, og har også i samme periode vært aktiv på innsamling av kunnskap om kongeørn.

Fra og med 1987 etablerte myndighetene kadaverundersøkelser for beitedyr for å dokumentere og gi grunnlag for å kvantifisere fredete rovviltarters rolle som skadegjørere for beitedyr, først og fremst sau og rein. Gjennom dette er det bygget opp en database og et dokumentasjonsgrunnlag som er enestående i global sammenheng. Gjennom erstatning for tap av dyr på beite, forvoldt av fredete rovdyr, er det skaffet til veie et viktig, supplerende statistisk grunnlag, basert på en skjønnsvurdering ut fra erstatningsforskriften for tap av dyr på beite.

For de som søker slik erstatning, inkluderer dette en kvantifisert oversikt over totaltap av dyr (inklusive såkalt «normaltap») som i seg selv gir vurderingsgrunnlag for tapsomfanget. Dette, sammen med Organisert beitebruk (OBB) for sau (saukontrollen), og reindriftsforvaltningens årlige rapporter der tap av dyr er kvantifisert, gir et tallfestet vurderingsgrunnlag der det også er mulig å beregne de ulike rovviltarters rolle i et totaltapsbilde. Det er dette kunnskapsgrunnlaget i et helhetsperspektiv NOF etterlyste i brevet av 28. januar i år, med vekt på situasjonen for Sør-Salten, og ut fra det enkle faktum at det var vanskelig fra tallmaterialet i de fleste av de nevnte databasene, å se faktagrunnlaget for de konklusjonene møtet ifølge referatet, hadde gitt for kongeørnas rolle.

Stor kunnskap om kongeørna som skadegjører

Det har fra 1970-tallet og til dags dato vært gjennomført en lang rekke tapsstudier på beitedyr, særlig for tap av sau på beite, men også studier på tamreinsdrift, på generelt grunnlag for hele spekteret av tapsårsaker, når det gjelder ulike sykdommer og parasitter, og når det gjelder rovviltskade. I en rekke andre land er det gjort tilsvarende studier. Ingen av disse konkluderer entydig med kongeørn som dominerende tapsefaktor, selv om det situasjonsbetinget kan forekomme konsentrerte tap forvoldt av kongeørn, utløst av bakenfor liggende årsaker til tapssituasjonen. For tida pågår et prosjekt fokusert på kongeørna som tapsefaktor for sau på Fosen i Trøndelag, som oppfølging av et stortingsvedtak i juni 2016. Vedtaket inkluderte også tilsvarende studie i Troms, som skulle målrettes på tap av reinkalv, men manglende tillit til myndighet (og forskere?) fra næringen synes til nå å ha hindret igangsetting.

Over flere år har NOF merket seg økende fokus på kongeørn som tapsårsak for beitedyr i Nordland fylke, både i rovviltneemnda sone 7, fra deler av beitenæringa (sau og rein), men mest påfallende fra politikere, også på Stortinget, der det i tillegg til kongeørn er framsatt påstander/mistanke om at også havørna er en betydelig skadegjører, direkte eller indirekte. Fra NOFs synsvinkel er det meste av disse utspillene basert på udokumenterte påstander/oppfatninger, i en del tilfeller feiltolking av situasjoner (naturlige ansamlinger av unge havørner ved konsentrerte matkilder, kadaver av hval, sel eller fisk, eller rike forekomster av stimfisk) og som alltid har forekommet.

Vi ser derfor et akutt behov for at naturmangfoldlovens kunnskapskrav blir oppfylt som grunnlag for å vurdere disse problemstillingene. Det må gjelde så vel næringene, politikere, fagmiljøer og myndigheter. Gjennom de siste 35 år er det brukt millionbeløp til registrering/dokumentasjon, overvåking, studier, forskning og erstatninger. Ingen andre land har tilnærmevis stilt så store beløp til disposisjon for å skaffe kunnskap om kongeørn. Da må det være et ufravikelig krav at denne kunnskapen blir benyttet. Om den ikke er summert og konkludert, må det sørges for at så blir gjort. Som et dokumentasjonsgrunnlag har NOF oppsummert tilgjengelig tallgrunnlag i de offisielle kildene, «Rovbase.no», «Organisert beitebruk» og «Ressursregnskap for reindriftsnæringen» (sist for reindriftsåret 2019-2020) i vedlagte notat, med vekt på å få fram sumtall på nasjonalt nivå og i Nordland fylke så langt det gjelder kongeørnas rolle.

Kongeørnas betydning sammenstilt med andre tapsefaktorer

NOF har gjennom årrekker prøvd å holde seg á jour når det gjelder kongeørn og ørnskade og har benyttet seg av saksbehandlere som har brei kunnskap og erfaring fra så vel overvåking og fagstudier som offentlig forvaltning. Foreningen mener å besitte fagekspertise på begge ørnearter som er fullt på høyde med det som finnes i faginstitusjoner. Vi har lagt vekt på å holde oss oppdatert ved å søke i de databaser og kunnskapskilder som finnes og kan ikke komme til annen konklusjon enn at kongeørn er ubetydelig som predator på sau/lam. Den står

for mindre enn 1,9 % av totaltapene i antall dyr pr. år når det vurderes ut fra antall dyr erstattet som kongeørndrept i året i forhold til totaltap av dyr på beite, og tallgrunnlaget er lettere tilgjengelig og synes å være mer entydig enn for rein. For reindrift er nok kongeørnas rolle høyere, men tallgrunnlaget er mer usikkert og vanskeligere å se i sammenheng. Det synes å være rundt 4-6 % av totaltapene gjennom året, og hovedsakelig tap i kalvingslandet.

Forholdet mellom kadaverfunn og erstatning

Vi har merket oss at så vel landbruks- og matministeren som ministerens statssekretær har fokusert sterkt på kongeørna som en betydelig skadegjører, men at de, på samme måte som Statsforvalteren i Nordland, snakker om kongeørnas andel i prosent av det antall dyr det er utbetalt erstatninger for. Dette er meningsløse måletall fordi det ikke har relevans til reelt skadeomfang, bare beskriver forholdet mellom ulike aktører. De siste åra er det iverksatt tiltak for å redusere bestandene av gaupe og jerv i Nord-Norge gjennom målrettet uttak av ynglende hundyr i forhold til vedtatte bestandsmål. Det synes å ha gitt en reell nedgang i ynglende bestand av begge arter. Det vil automatisk forskyve andelen av rovviltsskade mot kongeørn så lenge det ikke er andre aktuelle, fredete rovviltarter i området. Derved kan prosentandelen skade forvoldt av kongeørn bli betydelig større, også om skadene i antall dyr i realiteten går ned også for kongeørna. Derfor er det bare de reelle tapstall forårsaket av den enkelte skadegjørende arten som kan fortelle noe om hvilken rolle den har i tapsbildet og hvor vidt tapene går opp eller ned.

Tilsvarende blir det hvis skjønnsvurdering av tapene forårsaket av de aktuelle arter for erstatning legger til grunn tapsbildet for bare en del av sesongen og ekstrapolerer fordelingen til å gjelde for hele sesongen. Kadaverfunn viser at kongeørnskader er konsentrert til de første to månedene lam er på beite, i noen områder med overvekt av skade på innmarksbeite, og økt frekvens første dagene etter beiteslipp på seinvår/forsommer. Tap forvoldt av kongeørn seinere i sesongen er klassisk situasjonsbetinget (dårlig vær, sykdom, parasitter, ulykker, eller skadesituasjoner med andre predatorer). Gaupeskadene kommer oftest etter beiteslipp og fordeles gjennom hele beitesesongen, mens jervskade vanligvis er sparsom i første del av beitesesongen, men topper seg mot slutten av fjellbeitesesongen. I tillegg kommer tap til rev, som oftest skjer tidlig i sesongen, men enkelte rever kan fortsette å drepe lam gjennom hele beitesesongen, til og med på innmarksbeite om høsten. I oversikter over tapsbildet i enkelte nordlandskommuner kan det sees en omvendt ko-variasjon i tap av lam i beiteområder i takt med registrert uttak av rødrev, der tapstallene går ned i og etter en periode med intensiv revejakt. Dette ser også ut til å spores i redusert eller til og med eliminert erstatningsutbetaling for tap av kongeørn. Se særlig Vestvågøy kommune 2013-2019.

I noen kommuner (relativt få) er det et direkte misforhold mellom kadaverfunn og erstatninger for kongeørnskade på den måten at det er få dokumenterte kadaverfunn (periodevis ingen), mens det er jevn og til dels høy frekvens av utbetalt erstatning for kongeørnskade, mest merkbart i enkelte fastlands- og fjellkommuner.

Den siste tiårsperioden har fokus på kongeørnskader på sau og lam i Nordland fylke i første omgang vært i deler av Vestvågøy kommune, ved Haukelandssanden og i Himmeltindmassivet, og her ble det gjennomført en studie av kongeørnas rolle i tap av lam i 2013 og 2014, oppsummert i to årsrapporter fra Norsk institutt for naturforskning – NINA. Studiene konkluderte med få tap av lam som kunne tilskrives kongeørn disse to åra, og tapstallene gikk også ned og har gjennomgående vært relativt lave i de etterfølgende åra. Før og i studieperioden ble det også gjennomført intensivt revejakt og uttak av rev i det aktuelle området. Seinere år har det åpenbart vært økende fokus på tap av beitedyr i Sør-Salten, der

vekt på kongeørna som skadegjørere er poengtert, slik det går fram av møtereferat fra arbeidsgruppe som referert innledningsvis i dette brevet. De to siste åra har det vært rapportert økende tapstall for lam i Aust-Lofoten, først og fremst på Austvågøya, og med uforklarlig høye tapstall 2020. I media har dette vært fokusert både lokalt og regionalt, med hovedfokus på kongeørn, men også med spørsmål om havørnas rolle i slik sammenheng. Endelig har Saltdal vært referert som spesielt utsatt for kongeørnskader på lam de seinere åra, og denne kommunen, sammen med Beiarn har figurert med høye erstatningsutbetalinger for tap av lam de siste 10 årene. Endelig merker fastlandskommunene i sør seg ut, naturlig nok, med årlige tap av reinkalver til kongeørn, med Hattfjelldal som den viktigste kommunen, og også den kommunen i Nordland som har fått erstattet langt det mest betydelige antall tap også av lam på beite i denne tidsperioden.

Opptreden og tap forårsaket av havørn og kongeørn

I sitt e-postsvar til NOF viser Statsforvalteren til at det «I Nordland er observert at kongeørn og havørn har samlet seg i enkelte områder i et antall som tidligere ikke er observert, og at dette har ført til større dokumenterte tap til kongeørn enn tidligere dokumentert.» Det må være tillatt å spørre om hvor og når dette har vært konstatert. Allerede på 1980-tallet ble det til «Prosjekt Havørn» rapportert ansamlinger av havørn når sild konsentrerte seg i Tysfjord og under Lofotfiske, med mange ti-talls havørner. Maksimumstall talt innenfor synsvidde rapportert den gang var 153 havørner (Lofotfiske), og selv så langt sør som på åteplass på Sunnmørskysten ble det i samme periode registrert maksimumstall på over 40 havørner samtidig og identifisert mer enn 120 ulike individer gjennom en vintersesong. Havørnas sosiale adferdsmønster i perioder av året var velkjent fra Nord-Norge lenge før det, bl.a. skildret av Carl Schøyen for mer enn 100 år siden. Ansamlinger av havørn er altså langt fra noe nytt. I takt med økning og ekspansjon i ny tid er det de seinere åra rapportert om inntil 70 havørner eller mer rundt konsentrerte matkilder, stort sett stimdannende fisk, langs kysten helt sør til Bergenstraktene og i Rogaland. Ved ringmerkingskontoller, bl.a. fotodokumentasjon, har dette vist seg å være yngre årsklasser av havørn, rekruttert fra hele artens utbredelse i Norge, og supplert med fugl fra Nord-Sverige og Nord-Finland. Det burde forventes at forvaltningen, også innen landbruk og i de delene av landet som alltid har hatt de beste bestandene av havørn, holdt seg oppdatert på slik faktakunnskap.

For kongeørn må det være tillatt å be om konkretiserte og tallfestede ansamlinger og for dokumenterte tap, hvilke områder og kommuner det gjelder. Som det vil framgå av vedlagte notat med sumtabeller, er det vanskelig å spore slike sammenhenger og slik utvikling den siste tiårsperioden for Nordland. For sau og lam viser tabellene gjennomgående svært lave antall kadaverfunn med konklusjon «drept av kongeørn» i Nordland siste ti-årsperiode, og enda mindre med konklusjon «dokumentert». Søk i «rovbase.no» viser et fåtall tapstilfeller og ingen økning de siste åra. For kommuner med årlig mer enn fem kadaverfunn av sau/lam, er det i Vestvågøy bokført 8 kadaverfunn både i 2011 og 2012, og 7 funn i 2019. I Dønna er det rapportert 6 funn i 2012, i Saltdal 8 funn i 2020, og høyeste antall i Lurøy med 13 funn 2012, av dem 12 fra en besetning, hvorav sju kadaver på en dato og fire på en annen dato. For kadaverfunn av rein er tilsvarende for Hattfjelldal registrert 8 kadaverfunn i 2013, 6 i 2014 og 22 i 2020, Hemnes 6 funn i 2013, 6 funn i 2017 og 19 funn i 2019, videre 10 funn i Rana (to områder), i Narvik 6 i 2011 og 7 i 2012, i Beiarn 6 i 2015 og Saltdal 6 i 2017. Det må legges til at i 2017 ble det fra februar forvarslet om fare for problematiske beite- og kalvingsforhold for rein på grunn av vanskelig snøforhold. I 2020 ble slike forvarsler gitt allerede siste halvdel av januar. De problematiske snøforholdene dette året ble sterkt understreket også i «Ressursregnskap for reindriftsnæringen 2019-2020». Det ble store tap av reinkalv 2020, og med rekordhøyt antall kadaverfunn i Hattfjelldal (to kalvingsområder) og i Rana (også to

kalvingsområder?), men det må være tillatt å stille spørsmål om hva som var årsak og hva som var virkning når det gjaldt ansamling av ørn i og ved kalvingsområdene dette året. Ut over dette, er det også for rein vanskelig å se at registrerte kadaverfunn viser økende problemer i forhold til kongeørn som tapsfaktor for rein. Det må også være tillatt å etterlyse begrunnelsen for behov for forskning på den såkalte «sekundære effekten» av at havørn skulle overta kadaver fra kongeørn. I tida etter ørnefredinga har det vært kontinuerlig fulgt opp med overvåking av havørn langs hele artens utbredelse i vårt land, også når det gjelder havørnas åtsel-funksjon. Dette var tema i studiene på Fosen 2014-2015 og i oppfølgingen fra og med 2018, uten at det har framkommet økende frekvens av kongeørnangrep selv om havørna hele tiden har vært aktiv på åtsler i studieområdet.

Tilsvarende må vi etterlyse problematikken rundt det som kalles «.. potensiell skadebegrensning ved felling ...» og som også i utgangspunktet var tema for Fosen-prosjektet. NINA-Aktuelt presenterte summariske resultater fra Fosen-prosjektets satellittovervåking av merkede kongeørner 10.03 2021, og dette bør også Statsforvalteren i Nordland merke seg. Her vises det at territoriale kongeørner holder seg innenfor et meget begrenset område året gjennom, stort sett innen sitt revir, og det er ikke påvist skade på sau/lam eller rein av disse fuglene. De yngre, ikke territoriale fuglene har raske og lange forflytninger, både innen vårt land og til Sverige, helt uten forutsigbart mønster, på det lengste til Finnmark. Studier i Amerika og i vårt land konkluderer med at det først og fremst er de ikke territoriale kongeørnene som står for angrep på sau/lam, sannsynligvis også på rein. Hvordan forstiller Statsforvalteren seg at det skal kunne være mulig med «potensiell skadebegrensning ved felling», spesielt forebyggende som er ønsket fra næringen, i forhold til det vandringsmønsteret den mest potente skadegjørende del av kongeørnbestanden i virkeligheten har? Det er lett å forstå erfaringer med forebyggende tiltak mot «de fire store». De har alle klauvdyr, både unge og voksne, som viktige og i mange områder viktigste byttedyrsgrunnlag. Skadepotensialet vil langt på vei være en direkte følge av bestandsstørrelse og forekomst, og de har langt mindre vandringspotensiale enn kongeørn. For kongeørn er ikke klauvdyr, heller ikke nyfødte, en viktig del av næringsgrunnlaget. Bestandstetthet begrenses av arealbehovet for et byttedyrsgrunnlag som i sum og over årrekker dekker det territoriale parets daglige behov og overskudd til å starte og gjennomføre reproduksjon. Minimumsfaktoren er vinterhalvåret, og eventuell reproduksjon avgjøres av næringsgrunnlaget fra midtvinter til tidlig vår (mars/april), altså før reinkalver og eventuelle årslam er aktuelle bytte.

Nordland fylke skiller seg ikke ut fra landet etter statistikkene for tap av beitedyr. Snitt-tallene for tap og for kadaverfunn er tilnærmet identisk med de nasjonale, men for forholdet mellom kadaverfunn og antall erstattede dyr er der påfallende avvik. Med unntak av Troms og Finnmark (avviket spesielt stort i gamle Troms fylke), er det bare Agder som har lavere andel av kadaverdokumentasjoner i forhold til erstattede dyr. Det bør være et krav til Statsforvalteren i Nordland, sammen med Statsforvalteren i enkelte andre fylker, å få forklart hvorfor viktige deler av tapsbildet for beitedyr i fylket er så avvikende og hvorfor erstatningsordningen for tap av beitedyr til fredet rovvilt praktiseres så ulikt i forhold til andre fylker i landet.

Ut over dette viser vi til vedlagte notat.

For Norsk Ornitologisk Forening

Kjetil Aa. Solbakken

Kjetil Aa. Solbakken, generalsekretær

VEDLEGG

- NOTAT: Kongeørn som skadegjører på beitedyr i Norge, med særlig referanse til Nordland fylke og skadeproblematikk på sau og tamrein
- Referat fra arbeidsgruppe landbruk – reindrift, datert 04.12.20
- Kommentarer fra NOF til møtereferat fra «arbeidsgruppe landbruk – reindrift», datert 28.01.2021
- Svar fra Statsforvalteren i Nordland, datert 12.02.2021

Kopi til:

Klima og miljødepartementet

Miljødirektoratet

Landbruks- og matdepartementet

Landbruksdirektoratet

Statsforvalteren i alle fylker

Stortingets miljø- og energikomité

Stortingets næringskomité

Riksrevisjonen

Sabima

Naturvernforbundet

WWF Norge

Foreningen våre rovdyr

Bondelaget

Norges bonde- og småbrukerlag